

GLOBALIZAREA CA PROCES CONTEMPORAN. ACTORII PRINCIPALI SI ROLUL SUBSIDIAR AL STATULUI-NAȚIUNE.

LECT.UNIV.DR. ADRIAN FLOREA

Universitatea din Oradea, Facultatea de Științe Economice

str. Universității nr. 1, telefon: 408410, e-mail: aflorea@uoradea.ro

Globalisation benefits both big and small business, together with the citizens of those countries that embrace international trade. There are no grounds for asserting, however, that large companies are bent on subverting governments. Large corporations generate employment, tax revenue and wealth for the nations in which they operate. They invest in proportionately more research and development than smaller businesses.

În legătura cu factorii, forțele și actorii care concurează la asigurarea funcționării normale a economiilor moderne au fost fundamentate și promovate numeroase puncte de vedere, unele dintre acestea fiind nu numai divergente, ci chiar opuse teoretic și doctrinar. O asemenea caracteristică a gândirii social-economice și politice este parca și mai evidentă în ultimul timp, când procesul globalizării se desfășoară cu intensități și cu efecte diferite în timp și spațiu. Generalizând, se poate spune că s-au conturat două concepții cu privire la forțele ce determină și influențează procesul globalizării: fundamentalismul de piață; statul providența.

Prima concepție are ca punct metodologic de plecare virtuțile infailibile ale piețelor, cu corolarul condamnării oricărei implicări pozitive a statului, a guvernelor în activitatea economică în general, în cea de la nivelul microeconomic, în special. Deci, **fundamentalismul de piață** reprezintă o doctrină care absolutizează virtuțile concurenței, exagerând îndeosebi rolul liberei concurențe în economia contemporană. În lucrarea sa „Criza capitalismului global”, George Soros postulează: „Fundamentalismul de piață constituie astăzi o amenințare mai mare pentru societatea deschisă decât oricare dintre ideologiile totalitare”⁶².

Opusa acestei concepții este cea a statului providența. În numele securității sociale și al egalității între oameni, statul providența se substituie pieței, îi corectează funcțiile și mai ales îi afectează rezultatele ei benefice. Evident, nu-i vorba de statele care folosesc sisteme extinse de protecție socială și nici de cele care elaborează și promovează politici bine fundamentate de reducere a diferitelor forme de eșec al piețelor. Fie că este vorba de statul protector, fie că ne referim la statul redistributiv, acesta este considerat o componentă, o latură inseparabilă a mecanismului general de funcționare a sistemului economic de piață mixt social umanist, sistem care presupune îmbinarea principiilor pieței libere concurențiale cu intervenția statului, virtuțile pieței și rolul benefic al statului, formând acel cerc virtuos absolut necesar pentru a deschide calea progresului general. Aceste idei și principii

⁶² Soros, George., Criza capitalismului global, Polirom.Arc, 1999 35
187

metodologice au stat la baza analizei noastre in cel de-al doilea capitol. In acest spirit, am căutat sa pun in evidenta rolul si funcțiile subsidiare, dar necesare, ale statelor-națiune in desfășurarea procesului globalizării. Acest rol a fost apreciat in raport de cel al actorilor principali ai globalizării ca proces prioritar economic.

In baza literaturii studiate, am căutat sa facem unele considerații cu privire la locul si rolul statului in economia globala deja înfăptuita, atunci când si așa cum se va realiza aceasta. Problema respectiva este extrem de complexa, ea având numeroase alte dimensiuni decât cea economica.

Termenul de „globalizare” a fost introdus pentru prima data intr-un dicționar (Webster) in anul 1961. De la mijlocul anilor '80 ai secolului trecut acesta câștiga o circulație considerabila. El este alăturat ca adjectiv altor termeni ca piețe, instituții, ecologie, piețe financiare, stiluri de viata, comunicații, migrație, legi, fabrici, război, conferințe, societate civila, evenimente si riscuri. Inițial, s-a făcut o distincție intre globalizare ca proces de expansiune a comerțului si a investițiilor si globalitate, ca stare a realității dincolo de globalizare, după ce se va fi înfăptuit o lume a globalității.

Globalizarea a intrat in lexicul popular ca noul cuvânt obsesiv pentru anii '90. Deși termenul in sine tinde sa fie vag definit si utilizat cu înțeleșuri foarte variate, entuziasmul pentru utilizarea noului limbaj al globalizării a devenit el însuși un fenomen global, infestând toate paturile sociale, de la poeți la guvernanții de toate orientările si de la toate treptele. O definiție simpla a globalizării spune ca aceasta ”servește la legarea oamenilor si colectivelor anterior separate si insulate de timp si spațiu”⁶³. Intr-o propoziție succinta, lumea a devenit un singur loc. Alți autori introduc termenul de suprateritorialitate: „ procesul prin care un domeniu suprateritorial – fără distante, fără granițe, a fost adăugat spațiului social”. Potrivit noului mod de a gândi, intram intr-o faza din istoria lumii in care, depășind granițele, fluxurile de bunuri si servicii, investițiile, piețele financiare si tehnologia creează o singura piață mondiala, unde legea prețului unic prevalează. Lucrul la care suntem martori, spun unii susținători ai globalismului, este nici mai mult nici mai puțin decât sfârșitul statului național ca actor al puterii, sfârșitul „capitalismelor naționale”, cu sistemele lor specifice de asigurare a bunăstării si de politici industriale, si in cele din urma convergenta mondiala către un singur tip de sistem economic: stilul anglo-american al capitalismului de piață liberă.

Intr-o maniera originala, profesorul Marin Dinu definește globalizarea mai întâi printr-o suita de negații, realizând astfel si o apreciere critica a uneia dintre cele mai frecvente opinii cu larga circulație in literatura de specialitate⁶⁴. In primul rând, subliniază dansul, globalizarea nu se identifica cu modelul interpretativ prin care aceasta este considerata o problema de concentrare progresiva a economiilor naționale, a cărei știință este formarea unei singure economii mondiale structurate in mod coerent. In al doilea rând, globalizarea nu se dovedește a fi o tendința de natura pur transnaționala impusa de firme sau companii care au știut si au reușit sa valorifice avantajele tehnologice apărute in societate. In fine, in al treilea rând, globalizarea nu poate fi excesul unei singure megatendințe, nici expansiunea piețelor financiare si de capital nefiind modelul normal al acesteia. Trecând dincolo de

⁶³ Mircea Malita, Zece mii de culturi, o singura civilizatie, Editura Nemira, 1998, p19

⁶⁴ Dinu Marin: Economie si globalizare, in Economie, Editia a sasea, Ed. Economica, Bucuresti, 2003, p 350

ideologii și de fundamentalismele absolutizante, profesorul Dinu Marin formulează sintetic conceptul de globalizare astfel: „Globalizarea este procesul de funcționalizare a economiei globale care, în cadrul societății globale, devine aptă să creeze structuri de decizie globală pentru soluționarea problemelor globale⁶⁵.”

Cel puțin **patru motoare sunt considerate esențiale** pentru începerea și susținerea procesului globalizării: comerțul, producția, piețele financiare și tehnologia. Sunt cele mai dinamice activități, care au atins asemenea performanțe în secolul XX încât au ajuns să-l caracterizeze, umbrind tragedia celor două războaie mondiale și a sutelor de conflicte care l-au răvășit. În întreaga perioadă postbelică, comerțul internațional cu bunuri a înregistrat cea mai susținută dinamică comparativ cu orice altă perioadă istorică similară. Anii de avânt din 1950-1975 au făcut să crească volumul comerțului mondial cu 500%, în timp ce produsul global s-a mărit cu 220%. Marea impuls a venit din partea unei organizații neguvernamentale, din familia ONU, care a purtat numele GATT până la transformarea în OMC. Creșterea de peste 55 de ori a comerțului internațional în perioada 1950-2003 reflectă adâncirea interdependentelor internaționale și accentuarea coeficientului de deschidere a economiilor naționale⁶⁶

Oricât de impresionant ar fi salturile comerțului, urmat de cele ale producției, ele nu suferă comparație cu piețele financiare, al căror volum de operații este astăzi de sute de ori mai ridicat decât al comerțului⁶⁷.

Cele mai semnificative transformări au fost înregistrate **în materie de producție**. Corporația clasică națională, devenită un timp multinațională, s-a transformat azi în rețea, încorporând într-un produs finit o suită de elemente create și achiziționate din cele mai îndepărtate surse. Marca de fabricație rămâne neschimbată din motive de prestigiu al calității, dar „made in” dispăre, pentru că piesele se produc în zeci de locuri aparținând rețelei globale, înainte de asamblare. Foarte elocventă în acest sens pentru înțelegerea sensului globalizării este descrierea lui Robert B. Reich în „Munca Națiunilor”⁶⁸. Din prețul unui automobil Pontiac de la General Motors de 20000 USD, remarca R. Reich, 6000 USD merg în Coreea de Sud pentru operațiile de rutină și pentru cele de asamblare; 3500 USD merg în Japonia pentru componentele principale (motoare, axe planetare și componente electronice); 1500 USD în Germania pentru design; 800 USD în Taiwan Singapore și Japonia pentru componentele mici; 500 USD în Marea Britanie pentru serviciile de reclamă și marketing și 100 USD merg în Irlanda și Barbados pentru prelucrarea datelor. Restul, mai puțin 16000 USD, revine celor care se ocupă cu elaborarea strategiilor în Detroit, avocaților și bancherilor din New York, membrilor grupurilor de presiune din Washington, lucrătorilor din domeniul asigurărilor și cel al asistentei sociale din toată țara și acționarilor de la General Motors, majoritatea lor trăind în SUA, dar un număr tot mai mare fiind cetățeni străini.

Un asemenea tip de producție presupune **rețele dezvoltate de transporturi, comunicații și informații**, care au crescut într-un ritm fără precedent. După datele UNESCO numărul de abonați TV în lume a crescut de la 75 de milioane în 1956 la 830 de milioane în 1991. Aparatele de radio s-au înmulțit de 30 de ori în ultimii 60 de ani, ajungând în 1994 după

⁶⁵ Dinu Marin, op. cit., p 356

⁶⁶ Dumitru Miron, Comerț Internațional, Editura ASE, 2003, p 28

⁶⁷ Simona Gaftoniuc, Finanțe Internaționale, Editura Economică, București 1997, p 108

⁶⁸ Robert B. Reich, „Munca Națiunilor”, Paideia, București, 1996

datele UNCTAD la 1,8 miliarde. Numărul de aparate telefonice a crescut de la 150 milioane în 1965 la 650 milioane la mijlocul acestui deceniu. În 2001 erau înregistrate 1 miliard de posturi de televiziune, aproape încă unul de telefoane și 2 miliarde de posturi de radio. Principalii agenți ai globalizării nu sunt deci statele. Industriile, băncile, companiile comerciale, centrele de cercetare și inovare, noile tehnologii, piețele financiare sunt forțele noi care acționează indiferent de regulile sau convențiile impuse de statele-națiuni, de granițele menite să le favorizeze controlul pe un teritoriu. Aceste forte constrâng guvernele să-și modeleze strategiile dacă vor să reușească în a le duce la îndeplinire. Reacțiile față de procesul rapid și cuprinzător al globalizării variază de la al considera o nouă ideologie (fundamentalism de piață) până la respingerea lui totală. Rezistența înverșunată din partea unora față de globalizare și critica severă a implicațiilor sociale, ridică globalizarea la rang de subiect principal în scrierile economice și politice actuale. Tot ce se manifestă în supraterritorialitatea globalizării, afirmă Jan Aart Scholte⁶⁹, producție, piețe, finanțe, informație, **scoate în evidență o intensificare a capitalului și creșterea puterii lui asupra muncii**. Relocația, reamplasarea obiectivelor de producție, este un efect imediat al fabricii globale și mobile. Puterea de negociere a sindicatelor scade în momentul când linia de asamblare se mută în locuri mai convenabile, cum a fost cazul în alegerea ca sedii noi a țărilor cu salarii mici. Astfel, globalizarea contribuie la creșterea șomajului în țările dezvoltate, prin mutarea unor activități în țările sărace. Dar, nu țările cu cea mai slabă infrastructura, cu cea mai mare instabilitate și cele mai sărace sunt țintele reamplasării industriei. O bună parte a țărilor sărace din Sud nu beneficiază de această operație. Ca urmare are loc o creștere a inegalităților atât în interiorul țărilor dezvoltate cât și pe plan internațional.

În curs de treizeci de ani inegalitatea economică între țările lumii a devenit de două ori mai mare. După anumite calcule demne de încredere, 20% din populația globului, cu cele mai mici venituri își însușeau în anii '70 doar 2,3% din produsul intern brut mondial; spre sfârșitul secolului, partea celor mai sărace 20% din populația globului scăzuse la 1,4% din respectivul produs. În același timp, 20% din populația globului, cea cu veniturile cele mai mari) își însușeau 70%, respectiv 85% din producția mondială. Distanța dintre cei 20% de sus și cei 20% de jos a trecut de la 30/1 la 61/1. După rapoartele PNUD, PIB-ul mondial era în 1993 de 23000 miliarde USD, din care 18000 miliarde se produceau în țările industrializate și doar 5000 din țările în curs de dezvoltare, țări în care trăiește 80% din populația globului⁷⁰. Capitalul se concentrează continuu, în fiecare zi apar noi conglomerate bancare sau industriale realizate prin fuziunea unor giganti. Alături de procesul respectiv privind capitalul, se produce în paralel și o mare mutație în ceea ce privește rolul și funcțiile statelor. Putini autori vorbesc astăzi despre dispariția lor, dar semnalează schimbările considerabile în funcțiile acestora. Globalizarea face ca statul să se ocupe mai mult de **controlul fluxurilor** decât de controlul teritorial. Aceasta întrucât globalizarea aduce cu sine deplasarea unor activități esențiale pentru funcționarea statelor clasice, din teritoriu în supraterritoriu global. Este pusă la încercare abilitatea statelor de a-și strânge prin impozite fondurile bugetare necesare pentru protecția populației dezavantajate, pentru asigurări sociale, educație, sănătate și alte forme ale interesului public. În general, domeniul social este cel mai afectat de globalizare, iar statelor le revin sarcini deosebite în menținerea unor

⁶⁹ Jan Aart Scholte, Globalization and social change II, Transnational Associations, UIA, Bruxelles, 2/98

⁷⁰ Martin Hans Peter, Schuman Harold: Capcana globalizării. Atac la democrație și bunăstare, Ed. Economica, București, 1999

echilibre sociale menite sa facă procesul globalizarii suportabil pentru toți oamenii si toate tarile.

Din cele de mai sus, se poate desprinde concluzia ca funcțiile sociale, educaționale si culturale ale statelor devin din ce in ce mai semnificative. In acest sens nu exista nici un dubiu. Problema cea mai spinoasa este cea privitoare la apărarea naționala si securitatea internaționala in condițiile procesului globalizării. In contextul globalizării, securitatea si apărarea suferă transformări si mai mari, aceasta evoluând de la dimensiunea național-statală, la cea globală. „Securitatea globala – spun specialiștii - se refera la supraviețuire. Ea este următorul pas după stadiile constând in securitatea naționala si in cea internaționala. Ea se lupta cu tranziția de la o lume in care puterea hotărâtoare a fost interpretata fără nici o controversa ca fiind forța militară stăpânita de state, la o lume in care, tot mai mult, indivizii si comunitățile se confrunta cu amenințări fără dușmani; in are multe dintre forțele familiare si ideile politice din ultimele doua secole nu pot garanta securitatea⁷¹.

Bibliografie

1. Brzezinski, Zbigniew, *The Great Chessboard*, Basic Books, New York, 1997
2. Gaftoniuc, Simona *Finanțe Internaționale*, Editura Economică, București, 1997
3. Gensher, Hans Dietrich, *Responding to the challenge of globalisation*, The Philip Morris Institute for Public Policy Research, 1997
4. Georgescu-Roegen, Nicolae. *Legea entropiei și procesul economic*. Editura politică, București, 1979
5. Howard, Michael, *The causes of wars*, The Wilson Quarterly, 1994
6. Kennedy, Paul, *Preparing for the twenty first century*, Vintage Books, New York 1993
7. Lowe, Adolf, *On Economic Knowledge*, New York, 1965
8. Malita, Mircea, *Zece mii de culturi, o singura civilizatie*, Editura Nemira, 1998
9. Marin, Dinu, *Economie si globalizare*, in *Economie*, Editia a șasea, Ed. Economica, Bucuresti
10. Marinescu, Cosmin: *Instituti si prosperitate. De la etica la eficienta*, Ed. Economica, 2003
11. Martin Hans Peter, Schuman Harold: *Capcana globalizării. Atac la democratie si bunastare*, Ed. Economica, Bucuresti, 1999
12. Miron, Dumitru *Comert International*, Editura ASE, 2003
13. Reich, Robert B., „*Munca Națiunilor*”, Paidea, Bucuresti, 1996
14. Scholte, Jan Aart, *Globalization and social change II*, Transnational Associations, UIA, Bruxelles, 2/98
15. Soros, George, *Criza capitalismului global*
16. Thompson, Hirst, Paul, *Globalization and the future of the Nation State*, Cambridge University Press, 1996
17. Weber, Max: *Etica protestanta si spiritul capitalismului*, Ed. Humanitas, Bucuresti, 1993
18. Weiss, Linda, *Mitul statului lipsit de putere*, Editura Trei, 2002
19. * Gwin Prins / *The Global Security Programme*, Cambridge University Global Security Programme Document, 1992
20. * *Le petit Larousse, Dictionnaire Encyclopedique*, Paris, 1999

⁷¹ Vezi Gwin Prins / *The Global Security Programme*, Cambridge University Global Security Programme Document, 1992